

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Filozofije i Hrvatskog jezika i književnosti

Kristina Čizmešija

Albert Camus i filozofija samoubojstva
Završni rad

Mentor: Senković Željko, izv.prof.dr.sc.

Osijek, 2014.

Sadržaj:

Sažetak i ključni pojmovi.....	3
1. Uvod.....	4
2. Filozofija egzistencije.....	5
3. Apsurd.....	6
3.1. Camusovo i Jasperovo shvaćanje apsurdna i smisla života.....	7
3.2. Apsurd kod Sizifa.....	8
4. Problem samoubojstva u filozofiji.....	10
4.1. Shvaćanje i vrednovanje samoubojstva u povijesti.....	11
5. Samoubojstvo i apsurd kao tema u književnosti.....	13
6. Albert Camus i filozofija samoubojstva.....	15
6.1. Albert Camus- samoubojstvo ili život?.....	17
7. Zaključak.....	19
8. Popis literature i izvora.....	20

Sažetak

U središtu novovjekovnoga razumijevanja svijeta i života nalazi se čovjek. Novovjekovni čovjek preuzeo je ulogu stvaraoca, boga i apsoluta. Descartesovo *Mislim, dakle jesam* označuje taj obrat prema antropocentričkom shvaćanju svijeta. Čovjek doživljava sebe u središtu svijeta, kao najviše i najmoćnije biće. Njemu je sve podređeno- i priroda i drugi čovjek. Svijet i sve u njemu postaje za čovjeka samo puki predmet. Novi vijek karakterizira osvajanje prirode te silni razvoj moćne tehnike i proizvodnje. Cilj novovjekovne znanosti jest spoznati prirodu, pokoriti je i prilagoditi čovjeku. Priroda nije drugo nego predmet čovjekova iskorištavanja. Ona se svodi na puku sirovinu za čovjekovu djelatnost, pa je lišena svih drugih vrijednosti i značenja. Čovjek mijenja prirodu prema svojim potrebama. Njegovu poduzetništvu, čini se, danas nema kraja. Čovjek shvaća sebe kao stvaraoca i zakonodavca, kao onoga koji će prema sebi, prema svojoj mjeri preurediti svijet i oblikovati ga kako hoće. S druge strane suvremena kritička svijest vodi ujedno i otrežnjenju s obzirom na preuzeti scijentizam, na naivnu vjeru u svemoć znanosti, tehnike i tehnologije. Čovjek postaje duboko svjestan svoje ograničenosti, konačnosti svoga opstanka, posebno svoga otuđenja u svijetu rada, otuđenja od prirode i od društva, od drugog čovjeka i od sebe sama. Čovjek kao da gubi svoj smisao života i to ga vodi do samoubojstva. Filozofijom egzistencije bavili su se mnogi filozofi, među koje ubrajamo i Alberta Camusa. Albert Camus jedan je od filozofa kod kojeg se čitav opus temelji na ideji apsurdna ljudske egzistencije. Njegov cilj bio je naglašavanje da je sreća prolazna i da je ljudski život smrtan.

Ključne riječi: Albert Camus, filozofija egzistencije, samoubojstvo, apsurd

1. Uvod

Tema ovog rada je *Albert Camus i filozofija samoubojstva*. Budući da samoubojstvo spada u filozofiju egzistencije, prvo će biti riječi o tome što je to filozofija egzistencije te koje su njene bitne odrednice. Nakon toga će biti riječi o apsurd i zašto je on toliko važan kad govorimo o filozofiji egzistencije i o samoubojstvu. Nakon toga će biti riječi o problemu samoubojstva u filozofiji. Bit će riječi o tome zašto je samoubojstvo jedan od najvažnijih filozofskih problema te će se iznijeti stavovi i mišljenja poznatih filozofa o toj temi. Svi stavovi bit će potkrijepljeni odgovarajućim citatima i primjerima iz literature. Također će biti riječi o tome kako su danas samoubojstvo i apsurd također teme popularne u književnosti. Teze o tome bit će potkrijepljene odgovarajućim citatima iz literature. Nakon toga će biti riječi o tome koji je stav Alberta Camusa prema filozofiji samoubojstva. Pritom ću se služiti njegovim djelom *Mit o Sizifu*. Nakon toga će biti riječi o tome zastupa li Albert Camus samoubojstvo ili život. Na kraju će se iznijeti zaključak i popis literature i izvora abecednim redom.

Cilj ovog rada je saznati kako se kroz godine mijenjao stav o samoubojstvu i jesu li i na koji način ti stavovi utjecali na stav Alberta Camusa o samoubojstvu.

2. Filozofija egzistencije

Filozofija egzistencije naglasila je ono što je jedno vrijeme bio zaboravljeni zadatak filozofije, a to je sagledati stvarnost u njenom porijeklu i zahvatiti je na onaj način na koji se, misleći, sam sobom bavim u unutrašnjem djelovanju. (Jaspers, 1973:37) Zapravo filozofija egzistencije bavi se načinima ljudskog postojanja. Zato se u središtu zanimanja filozofije egzistencije nalazi čovjek, pojedinac, njegova sloboda i njegovo samoostvarenje.

Osnovno egzistencijalističko raspoloženje jest osjećaj otuđenosti, nelagode, stranosti u ovom svijetu. Društveni život posljedica je tog temeljnog straha, a tjeskoba koja ga prožima pokazuje ništavilo i negaciju stvarnosti. U tjeskobi se oslobađamo od brige jer nam se kroz nju zapravo prikazuje da je stvarnost ništavilo. (Senković, 2007:84) Osnivačima filozofije egzistencije smatraju se Kierkegaard i Nietzsche. (Keilbach, 1937:402)

Egzistencija je jedna od riječi koja označuje stvarnost. Kierkegaard je smatrao da *sve što je suštinski stvarno, za mene je samo po tome stvarno što sam ja- ja sam po sebi. Mi ne postojimo samo, nego nam je naše postojanje povjereno kao mjesto i kao tijelo ostvarivanja našeg porijekla.* (Jaspers, 1937: 37)

Budući da je glavna tema egzistencijalne filozofije čovjek, kroz povijest filozofije filozofi su na različite načine tumačili što je zapravo čovjek. Tako je Kierkegaard rekao da je čovjek *sinteza „krajnosti i beskrajnosti“, a puninu svoje egzistencije postiže jedino u svjesnom odnosu prema transcendentnom Bogu.* (Keilbach, 1973:402)

Jaspers je smatrao da je *egzistencijalni čovjek čovjek kao slobodno biće.* Prema tome je njegova egzistencijalna filozofija zapravo filozofija o slobodnom čovjeku. (Keilbach, 1937:405)

Tema filozofije egzistencije nije bila samo predmet interesa filozofa, nego i mnogih književnika. Tako su u duhu egzistencijalne filozofije napisana mnoga književna djela. Kao pisci književnih djela okušali su se i sami filozofi egzistencijalizma poput Sartrea i Camusa što je rezultiralo književnim djelima poput *Mučnina* i *Stranac*.

3. Apsurd

Pojam apsurdna prisutan je u filozofiji egzistencije. Mnogi pisci su pisali o apsurd, neki o njihovom viđenju apsurdna, a neki o samom smislu apsurdna.

U svojim esejima, Camus je čitateljima prezentirao dualizme: sreća i tuga, tama i svjetlo, život i smrt, itd. Njegov je cilj bio naglašavanje činjenice da je sreća prolazna i da je ljudski život smrtni. On je to radio ne da bi bio morbidan, već da nauči ljude da više cijene sreću i život. U *Mitu o Siziifu*, taj dualizam postaje paradoks: Mi cijenimo naše živote i sreću toliko enormno, no u isto vrijeme smo svjesni da ćemo umrijeti, te upravo zbog toga naše težnje su besmislene. Mi možemo živjeti s dualizmom (sreća-nesreća), no ne možemo prihvatiti paradoks (cijeniti život-shvaćati da je besmislen). U *Mitu*, Camusa je zanimalo kako doživljavamo apsurd i kako se s njime nosimo. Naš život mora imati smisao da bismo ga cijenili.

3.1. Camusovo i Jasperovo shvaćanje apsurdna i smisla života

Camusovo shvaćanje apsurdna povlači za sobom mnoge debate. Camus je smatrao da apsurd nije u čovjeku niti u svijetu, već u njihovoj zajedničkoj prisutnosti. (Camus, 1961:30) Njegovi različiti darovi potiču nas da mislimo o apsurdnom i damo svoj vlastiti doprinos. Koncepti kao suradnja, zajednički trud i solidarnost Camusu su od ključne važnosti.

Camus je dao znatan doprinos shvaćanju apsurdna i uvijek je odbijao nihilizam kao prihvatljiv odgovor. U *Mizu o Sizifu* Camus je dao jasan stav o apsurdnom. Naime, on je rekao *da ništa nije imalo smisla, bili biste u pravu. No, postoji nešto što uvijek ima smisla.* (Camus, 1961:19) S time nam je jasno dao do znanja da su mnoge stvari u životu bez smisla, a li ipak postoji to nešto što daje smisao našem životu.

O smislu u životu govorio je i Jaspers. Smatrao je da čovjeka kroz život vode neki ideali. Na našem putu oni su kao signali na moru; ali oni ne dozvoljavaju da se zaustavimo kao da u njima već leži cilj i spokoj. Ideali su, kao i sve što je saznato kao predmetno, rastopljeni u sveobuhvatnom.

Steći svijest o tom prostranstvu jest stvar ljudskog bića, jer sveobuhvatno održava budnom našu vlastitu mogućnost. Suština čovjeka ne leži u idealu koji se može fiksirati, nego samo u njegovom neograničenom zadatku, čijim ispunjenjem on prodire u porijeklo iz kojeg je potekao i u koji se vraća. Suština čovjeka ne leži tek zatvorena u onome što se o njemu može antropološki znati kao o živom biću koje se nalazi u svijetu. Ona se ne iscrpljuje ni u sveukupnosti njegovog postojanja u njegovoj svijesti i u njegovom duhu. On je sve to i on nestaje ili propada ako jedan način od njegove suštine propadne. (Jaspers, 1973: 57-58)

Gubitak smisla u životu najčešće dovodi do samoubojstva koje se ponekad smatra najlakšim mogućim rješenjem za sve naše probleme. Ipak je li to uistinu tako i što pokreće čovjeka na taj čin ostalo je i dan danas ozbiljno filozofsko pitanje i problem.

U nastavku rada ću se baviti pitanjem apsurdna u djelu Alberta Camusa *Mit o Sizifu* te istražiti kako je apsurd doveo Sizifa do nekih zaključaka važnih za njihov život te saznati je li izabrao život ili smrt.

3.2. Apsurd kod Sizifa

Bogovi su osudili Sizifa da neprestano kotrlja veliki kamen do vrha jedne planine, odakle se on vraćao uslijed svoje vlastite težnje. Oni su smatrali, s izvjesnim pravom, da nema strašnije kazne od uzaludna i beznadna rada. (Camus, 1961:109)

Shvatili smo da je Sizif apsurdan junak. On je to koliko po svojim strahovima toliko i po svojoj muci. Njegov prezir bogova, njegova mržnja prema smrti i njegova strast za životom donijeli su mu neizrecivu kaznu, gdje se cijelu biće ulaže da ništa ne dovrši. To je cijena koju treba platiti za strasti ove zemlje. Ako je ovaj mit tragičan, to je zato što je njegov junak svjestan. Gdje bi, u svari, bila njegova muka kad bi ga nada za uspjeh na svakom koraku podržavala?

Radnik danas radi svakog dana u svom životu na istim zadacima, i ova je sudbina isto toliko apsurdna. Za Sizifove muke nema kraja na vidiku, niti su im kraj bogovi predviđjeli. Također, u tom mučnom konstantnom guranju kamena ne pronalazi se niti smisao, niti značenje. (Camus, 1961:111) Upravo je to metafora koju Camus koristi za čovječanstvo. Ako na trenutak uklonimo pojmove bogova, raja i pakla, tada smo ostavljeni sami s doživotnom borbom koju ćemo na kraju ipak zasigurno izgubiti. Smrt ne dolazi kao oslobođenje od naših borbi, već kao negacija svega što smo postigli vlastitim trudom. Bez obzira na to sve, svjestan smrti i toga da je svaki čovjek poražen i prije nego što započne borbu, Camus ipak pita: možemo li biti sretni?

Možemo, jer kako sam poručuje na nekoliko mjesta u tekstu – život nije apsurd. Apsurd je život. Ta bolna borba u kojoj smo svi primorani sudjelovati je jedino za što znamo i zato nemamo drugog izbora. Ona je jedina opipljiva mogućnost koja nam se nudi, jer sve ostalo je nada ili vjera.

U ovom se svijetu pojedinac mora suočiti s ograničenjima vlastitog znanja: Ne znam ima li ovaj svijet smisao koji ga nadrasta. Međutim, znam da ne poznajem taj smisao i da mi je, za sada, nemoguće poznati ga. Ali je tragična samo u rijetkim trenucima, kada on postaje svjestan.

Sizif, proleter bogova, nemoćan i revoltiran, poznaje cijelu širinu svog bijednog položaja: on na nj misli silazeći. Pronicljivost koja treba da mu donese muku dovršava u isto vrijeme njegovu pobjedu. Nema sudbine koja se ne nadmašuje prezirom. (Camus, 1961:111) Ako se u nekim danima silaženje obavlja s bolom, ono se isto tako može obaviti s radošću. Sizif nas uči višoj vjernosti koja negira bogove i podiže kamenje. On smatra da je sve dobro. Ovaj svijet odsad bez gospodara ne izgleda mu ni jalov ni ništavan. Svako zrno ovog kamena, svaki mineralni sjaj ove planine pune noći. Sam za sebe sačinjava jedan svijet. Sama borba da se stigne do vrha dovoljna je da se ispuni ljudsko srce. On u toj borbi vidi svoj smisao života.

Uzimanje Sizifa kao glavnog junaka apsurdnog načina života nalazi se u tome da je život proživio kroz trgovinu, laž i krađu ne ostavljajući ništa vrijedno iza sebe. Kada Sizif dospijeva na svoju planinu i dobiva kamen koji mora gurati čini se da on tek tada postaje svjestan kako je za kaznu apsurdnog života i pokušaja izbjegavanja smrti kako bi živio dalje apsurdan život, dobio upravo apsurdan život u besmrtnosti.

4. Problem samoubojstva u filozofiji

Postoji samo jedan doista ozbiljan filozofski problem samoubojstvo. Suditi o tome da li ima ili nema smisla živjeti znači odgovoriti na osnovno pitanje filozofije. Ostala pitanja kao ima li svijet tri dimenzije, ima li duh devet ili dvanaest kategorija dolazi nakon toga. Prvo treba odgovoriti na osnovno pitanje ima li smisla živjeti.

O samoubojstvu se oduvijek gledalo na različite načine. Camus nam u svom dijelu *Mit o Sizifu* donosi da se o samoubojstvu uvijek raspravljalo kao o društvenoj pojavi. (Camus, 1961:16) Klasično djelo sociološkog tumačenja samoubojstva je Durkheimova monografija pod naslovom *Samoubojstvo* iz 1897. godine. U tom djelu Durkheim stavlja naglasak na tzv. *Društvenom čovjeku*, izmišljenom biću u kojemu vlada kolektivna svijest. (Nikić, 1995:189)

Nije samo metafora ako kažemo da u svakom ljudskom društvu postoje veće ili manje sklonosti samoubojstvu, što je opravdano prirodom društva. Svaka društvena zajednica ima istinski određenu i za nju karakterističnu dozu kolektivne sklonosti k onomu činu, jer je to izvor svih individualnih sklonosti, a nije kolektivna sklonost samoubojstvu posljedica individualnih dispozicija. (Miličinski, 1989:1051)

Svaki čovjek živi u mnogostrukim vezama i odnosima s društvom. Kad se on na bilo koji način marginalizira, kad mu se ugrozi ili oduzme njegovo zalaganje u društvu, onda za njega uz druge potrebne uvjete, život postaje nepodnošljiv. Samoubojstvo je paradoksalno ponašanje. Možda se tu radi o tome da se ubije tijelo kako bi se postiglo tjelesno priznanje. Ovdje se vidi ambivalentnost jedne prakse, koja, iako prividno morbidna, možda je intenzivni izražaj želje za životom. (Nikić, 1995:189)

4.1. Shvaćanje i vrednovanje samoubojstva u povijesti

Ovisno o pojedinim povijesnim razdobljima mijenjalo se shvaćanje i vrednovanje samoubojstva. Dok su se tom činu u nekim razdobljima i sredinama pridavali epiteti časti i hrabrosti, u drugim razdobljima i sredinama izjednačavan je s teškim zločinom, kukavičlukom, egoizmom te postupkom nedostojnom ljudskim bićima.

U nekim primitivnim plemenima samoubojstvo je potpuno nepoznato dok je ono u drugima postalo društvena norma korištena u svrhu rješavanja problema ili religiozni čin. (Šakić, 2011:68)

Prije pojave kršćanstva uobičajeno se kvaliteti života davao veći značaj od njegovog trajanja. U razdoblju ranog kršćanstva samoubojstvo se nije osuđivalo. Štoviše, mnogi su kršćani počinili samoubojstvo jer su vjerovali u prolaznost života i blaženstvo nakon smrti. Stav o samoubojstvu ostao je isti do srednjeg vijeka kada se počeo mijenjati.

Tako Aurelije Augustin u djelu *De civitate Dei* osuđuje samoubojstvo te ga izjednačuje s ubojstvom. (Nikić, 1995: 185-200) Takva se stajališta postupno počinju mijenjati u razdoblju renesanse i prosvjetiteljstva.

U doba Francuske revolucije brojni teoretičari prihvatili su stajalište da je samoubojstvo rezultat bijede pojedinca ili pak optužba postojećeg društvenog poretka. (Šakić, 2011:68) U raznim društvenim sustavima, socijalnim slojevima i povijesnim razdobljima samoubojstvo se različito objašnjavalo.

Pritom, razmišljajući o samoubojstvu, možemo shvatiti da se radi o složenom društvenom fenomenu koji zahtjeva ne samo znanstvene analize, nego i društvene akcije u smjeru humanijeg odnosa prema samoubojicama i mijenjanju društvenih okolnosti koje oblikuju negativan odnos prema samoubojicama i potiču samoubojstvo.

Samoubojstvo se u moralnom vrednovanju kroz povijest različito tumačilo. Platon osuđuje samoubojstvo, Aristotel ga razmatra kao čin protivan društvenom dobru, a Vergilije u svojoj *Eneidi* samoubojice osuđuje na muke.

S druge strane stoici samoubojstvo smatraju najvišim izrazom slobode kad objektivne okolnosti više ne dopuštaju život u skladu s vlastitim idealima. David Hume branio je pravo na samoubojstvo. Tako u djelu O samoubojstvu Hume navodi:

U očima tog beskonačnog bića koje jednim pogledom zahvaća najudaljenije oblasti svemira i najrazdvojenija vremenska razdoblja svaki je događaj podjednako važan. Nema nijednog događaja, koliko god da je važan za nas, koji bi bio izuzet iz općih zakona koji

upravljaju svemirom, ili koji bi bili posebno određeni za njegove neposredne radnje i djelovanja. Pa kao što, s jedne strane, elementi i drugi neživi dijelovi tvorevine nastavljaju svoje djelovanje ne obzirajući se na posebna zanimanja i okolnosti ljudi, tako su i ljudi prepušteni svojoj vlastitoj prosudbi i slobodi odlučivanja pri različitim potresima u materiji, pa mogu upotrijebiti svaku sposobnost kojom su obdareni kako bi osigurali svoju lagodnost, sreću i očuvanje.¹

Iz navedenog citata jasno je kako Hume smatra kako sve što se odvija, odvija se na temelju Božje volje i kako svaki čovjek ima mogućnost slobode odlučivanja jer mu je Bog to dopustio. Stoga samoubojstvo nije čin koji bi se trebao osuđivati.

Slično tome Montaigne je izjednačio vrijednost života s običnim stvarima. On smatra da nije krađa sebi oduzeti novac pa tako nije ni grijeh oduzeti sebi život. (Šakić, 2011:68-69)

John Locke poznat je po tome što je raspravljao o prirodnom stanju u kojem su svi ljudi jednaki i imaju potpunu slobodu raspolaganja svojim posjedima, svojom osobnošću i svojim radnjama. Ipak, Locke smatra da prirodna sloboda ne podrazumijeva uništenje sebe ili uništenje drugih bića. U prirodnom stanju, kao očitovanje volje Božje vlada prirodni zakon koji svakoga obvezuje da čuva sam sebe, da ne napušta samovoljno svoj položaj, te da, na temelju sličnog razloga, kad njegovo samoočuvanje nije ugroženo, koliko god može, čuva ostatak čovječanstva. (Banić-Pajić, 1996:168)

¹ Hume, David, *O samoubojstvu*, u: Božičević, Vanda, *Filozofija britanskog empirizma*, Hrestomatija filozofija, svezak 4, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 455

5. Samoubojstvo i apsurd kao tema u književnosti

Samoubojstvo i apsurd postali su motivi i teme mnogim književnicima i pjesnicima. Španjolski pisac i filozof Miguel De Unamuno također se bavio tim pitanjem. Njegova djela iznose problematiku ljudskoga opstanka, osjećaj života i teškoće s usklađivanjem razuma, volje i osjećaja. Kao potvrda tome donosim strofu iz njegove pjesme.

Život se kroz bolest javlja

I umirem živeti bolan.

U pustoš sam ići voljan

Gdje i smrt me zaboravlja.²

Prema gore navedenom citatu možemo zaključiti da je filozof voljan ići u smrt. On se osjeća usamljeno i napušteno. Društvo ga je napustilo, ali on ipak traži neki mali tračak nade da će se netko sjetiti na njega. Smatra se toliko usamljen da kaže da je čak i smrt zaboravila na njega.

Tako je i tvrdio Ortega y Gasset: *Svaka je kultura neprestano ugrožena i ovisi o ljudima koji se žrtvuju za nju dok velika masa ljudi misli tek na zadovoljavanje jednostavnih i izravnih potreba.* (Čačinović, 2009:94)

Nevolja nastaje kada ta masa postaje presudnim čimbenikom pa počinje određivati kulturni i društveni život. Tada se ljudi svrstavaju u dvije skupine od kojih je i ona nad kojom se upravlja. Kad se čovjek nađe u toj skupini, njegov se život pretvara u svakodnevnu rutinu koja je vezana uz pokoravanje onima koji su iznad njega. Takav ritam života je također apsurd koji vodi do samoubojstva.

Kako u filozofiji, tako i u književnosti stavovi o samoubojstvu su bili različiti. Tako Dante Alighieri osuđuje samoubojstvo te samoubojice stavlja u pakao u sedmi krug te ih tamo osuđuje na muke.

Kad gnjevna duša što se sama luči od svojega tijela pred Minosa bane, Minos je amo u krug sedmi sruči. U ovu šumu bilo kamo pane, i gdje se tako nađe po slučaju, ko zrno žita tu klijati stane. Mladicom budne, pa stablom u gaju, pasući lišće harpije joj ude, al' joj i okna

² Čačinović, Nadežda, *Zašto čitati filozofe*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2009. Str. 93.-94.

*otvaraju vaju. Do grobne ćemo i mi poći grude, al' ne da put obučemo ko ine, jer tko što baci nek bez toga bude.*³

Postoje i pisci koji su u samoubojstvu vidjeli spas od muka koje njihove likove proganjaju u ovom svijetu. Tako je Goethe napisao djelo *Patnje mladog Werthera* u kojem se glavni lik ubija zbog ljubavi.

*Evo Lotta! Ne hvata me jeza pri pomisli na hladni, strašni kalež, iz kojeg ću popiti mrak smrti! Ti si mi ga pružila i ne plašim se. Sve, sve! Sve su nade mog života time ispunjene! Tako hladan, tako ukočen ću pokucati pred teškim vratima smrti.*⁴

To je roman koji izražava *svjetsku bol*⁵, užasnu spoznaju o ispraznosti ljudskoga postojanja i nepostojanja prave iskrenosti i osjećajnosti.

Iz kratkog pregleda stavova o samoubojstvu kroz stoljeća, jasno je da su vrijeme i kultura mijenjali ljudsku prirodu te kako je ta promjena u ljudskoj prirodi mijenjala kulturu. Čovjek transcendirao sebe i kao jedinku i kao društveno biće. Uvijek će postojati borba i napetost unutar čovjeka samog, između fundamentalne individualne usamljenosti i Ja kao člana ljudske vrste. Čovjek je u samom korijenu biće proturječja, njegova se individualizacija suprotstavlja njegovoj socijalizaciji, njegov suverenitet zajedništvu. (Senković, 2007:69) I tako dugo dok postoji ta borba unutar čovjeka, postojat će i težnje k samoubojstvu.

³ Alghieri, Dante, *Pakao*, u: *Božanstvena komedija*, Školska knjiga, Zagreb, 1987, str. 111.

⁴ Johann Wolfgang von Goethe, *Patnje mladog Werthera*, Školska knjiga, Zagreb, 1974., str. 125

⁵ Weltschmerz (njem. *svjetska bol*) je popularan izraz koji je prvi uveo njemački pisac Jean Paul a dovodi se u vezu sa romantičarima sa kraja 18.-og i početka 19. stoljeća. Postao je opće prihvaćen i od strane tzv. "laičke mase". Tim imenom pokušao se objasniti i opisati kolektivni osjećaj žalosti i bespomoćnosti koji je u to vrijeme zahvatio tisuće mladih ljudi, pretežito umjetnika i intelektualaca. Riječ je o sentimentalnom osjećanju cijele jedne generacije, a što je bila njihova reakcija (i izraz bespomoćnosti) pred zlom, nepravdom i besmislenošću koji su, kako im se činilo, obilježavali svijet u kojem žive. Mladi ljudi, najčešće pod utjecajem poezije, snažno su podliježali "svjetskoj boli", te je se nerijetko rješavali na najgori i najjednostavniji mogući način - samoubojstvom.

6. Albert Camus i filozofija samoubojstva

Iz prethodnog poglavlja shvatili smo da se na samoubojstvo kroz povijesti gledalo iz različitih kuteva. Albert Camus je smatrao da se o samoubojstvu uvijek raspravljalo kao o društvenoj pojavi. (Camus, 1961:16) Stoga možemo zaključiti da je prema Camusu društvo jedan od glavnih krivaca zbog kojeg dolazi do samoubojstva.

Možda je društvo i jedan od glavnih uzroka jer se ljudi nekad zbog neprihvaćenosti u društvu odlučuju za taj korak samoubojstva, ali poznajemo i situacije kad to i nije tako. Naprotiv, mnogi ljudi umiru zato što smatraju da ne vrijedi živjeti.

Isto tako, postoje i drugi ljudi koji se paradoksalno ubijaju zbog ideja ili iluzija koje predstavljaju smisao njihova života. Takvi ljudi smatraju da ono što je razlog da se živi istovremeno izvanredan razlog da se umre. Taj razlog ili smisao života jako je teško upoznati i shvatiti.

Camus smatra da svaki čovjek može suditi na dva načina. Jedan od njih je suđenje preko tijela, a drugi suđenje preko duha. Mnogi smatraju da je sud duha mnogo važniji od suda tijela jer taj sud duha upravlja ljudskim bićem i potiče ga na mnoge radnje. Drugim riječima tijelo je nemoćno pred odlukama duha. Camus je taj problem shvatio na drugačiji način. On je smatrao da sud tijela vrijedi isto koliko i sud duha, i tijelo uzmiče pred uništenjem. Mi se navikavamo živjeti prije nego što steknemo naviku da mislimo. U toj trci koja nas svakog dana sve više nosi u smrt, tijelo zadržava onu nenadoknadivu prednost. (Camus, 1961: 18-19) To je neuhvatljivi osjećaj koji lišava duh sna potrebnog za život. Svijet koji možemo objasniti, iako su ta objašnjenja potkrijepljena lošim razlozima, blizak nam je.

Međutim, naprotiv, u svijetu nenadano lišenu iluzija i jasnoće čovjek se osjeća strancem. Čovjek se ubija zato što nema smisla živjeti. Međutim, da li taj napad na život, to poricanje života proistječe iz toga što život uopće nema smisla? Albert Camus smatra da se život koji svaki dan teče u istom ritmu lako slijedi. No, samo jednog dana uzdiže se zašto, i sve počinje s tim umorom u znaku čuđenja. Isto nas tako i tijekom svih dana vrijeme nosi bez sjaja. Ali uvijek dođe i taj trenutak kada treba i njega nositi. Mi živimo u budućnosti: sutra, kasnije, kada budeš imao takav položaj, s vremenom ćeš shvatiti. Te su nedosljednosti divne jer je napokon potrebno i umrijeti. Ipak, dođe jedan dan, i čovjek konstatira ili kaže da mu je trideset godina. On tako ističe svoju mladost. Ali on se, istog trenutka, postavlja u odnos prema vremenu te u njemu zauzima svoje mjesto. On uviđa da je na izvjesnoj točki jedne krivulje za koju on priznaje da je treba prijeći. On pripada vremenu, i zbog onog užasa koji ga hvata u njemu prepoznaje svog

najgoreg neprijatelja. On želi sutra makar bi ga čitavim svojim bićem trebao dobiti. Taj revolt tijela je taj apsurd.

Ipak, Albert Camus smatra da u čovjekovoj odanosti životu ima nešto jače od svih nedaća ovoga svijeta. (Camus, 1961:12) Ljudi su toliko odani životu i žele živjeti i tu težnju je jako teško poništiti. Ipak, postoje trenuci u životu kada ta težnja za životom gubi svoj smisao i ljudi se odlučuju za samoubojstvo.

Albert Camus mnogo se izdvajao pred ljudima svoga vremena. On je smjelo kročio, vođen svojom strastvenom željom da stvari izvede na čistac, da otkrije smisao ili besmisao ljudske sudbine. Njegova djela označuju veliki korak naprijed o mučnom pokušaju čovjeka da spozna svoju sudbinu. (Šimundža, 1969:37-38)

Camus se nije mogao složiti s logikom samoubojstva. U želji da otkrije cjelovitu istinu, on teži da što dublje uđe u problematiku života. (Šimundža, 1969: 47) Nepremostivi bedem smrti ubrzo je uputio Camusa prema apsurd. Camus smatra da sve što umire nema nikakva smisla. U *Mitu o Siziifu* on otklanja samoubojstvo i istodobno priznaje da se ipak sve ne može svesti na negaciju i apsurd. Glavno je pitanje kako izaći iz negacije i apsurga. (Šimundža, 1969:171-172) *On traži jasnoću, a oko njega tama. Želi živjeti, a pri rođenju je već osuđen na smrt. I u toj vatrenoj nesvjestici, u toj izbezumljenoj varci piše- samo je jedan ozbiljan filozofski problem samoubojstvo.* (Plenković, 1966:48)

Jedino rješenje koje nudi je pomoću nade ili samoubojstva. Camus nije shvatio koji je smisao života, ali je postao svjestan njegove apsurdnosti i prihvaća tu apsurdnost umjesto da se zanosi metafizičkim nadama. (Kalin, 1991:387-388) Čovjek se nalazi u besmislenom, kružnom svemiru u kojem je nemoguće izmjeriti stanje stvari. Zato nam se ponekad čini da je samoubojstvo jedino rješenje. Narav ga, međutim, ne prihvaća. Život očito ima svoje zakone i težnje koje nam daju mogućnost da se borimo za smisao. (Šimundža, 1969:180)

6.1. Albert Camus – samoubojstvo ili život?

Čovjek ima dva izbora. Prvi je da odbije život i poćini samoubojstvo, ali ćineći to on dopušta apsurdu da ga pobijedi. Druga mogućnost je da postane buntovnik konstantno odbacujući spoznaju smrti kao neizbježne.

Ovdje Camus smanjuje metaforiku i zapoćinje diskusiju o samosvjesnosti u svakodnevnom životu. Naćin života u današnjoj sredini u kojem se skoro svaki naćin rada na poslu ne mijenja iz dana u dan i stalno se ponavlja za Camusa predstavlja i tragediju i komediju odjednom. U takvom svijetu nema mjesta za individualizam, slobodnije izražavanje i nema višeg znaćenja osim preživljavanja od danas do sutra. Površno gledajući iz perspektive ćovjeka koji živi život apsurdna vrsta egzistencije u kojoj se iz dana u dan ništa ne mijenja je komićna, nešto poput klauna koji uvijekzbanu toćku izvodi u svakoj predstavi.

Prihvatiti komićnost takvog naćina života i postati svjestan apsurdna znaći mogućnost izbjegavanja beskonaćnih tragićnih ponavljanja. Samoubojstva i razlozi zbog kojih smo ih kadri poćiniti razlikuju se od slućaja do slućaja.

Mnogo je uzroka za samoubojstvo, a općenito, najbjelodaniji nisu bili najidealniji. (Camus, 1961:10) Najćešće na krajnji i nepopravljivi ćin ćovjeka navede bolest ili nesreća, ponekad ćast ili vrlina. Čovjek se rijetko ubija na temelju razmišljanja. Ono što izaziva krizu, gotovo nikad nije moguće kontrolirati. (Camus, 1961:10) Mnogi se nađu na rubu ponora, manje onih koji su spremni sunovratiti se u nju. Pred takvim iskušenjima najodlućniji se vinu s onu stranu ruba, najoćajniji takoder. Camus shvaća uzroke i smisao samoubojstva, te koliko je ono zapravo rješenje apsurdna.

Svoj stav o samoubojstvu Albert Camus jasno je izrekao u djelu *Mit o Sizifu* gdje je naveo da *umrijeti dragovoljno znaći da je ćovjek, ćak i instinktivno, osjetio podrugljivi znaćaj te navike, odsutnost svakog dubljeg razloga za život, besmislenu narav svakidašnjeg kretanja i beskorisnost patnje. Oni manje odlućni ipak ostanu još neko vrijeme meću nama, no u njima uvijek ostane samoubojstvo kao crv koji mođu rješava problem.* (Camus, 1961:17)

Iz navedenog citata jasno nam je da Camus teško shvaća logiku samoubojstva, ali je ipak svjestan da odbacivanjem shvaćanja samoubojstva nećemo iskorijeniti tu naviku iz ljudskog života. Samoubojstvo je neko rješenje apsurdna.

Do te ideje je došao i Albert Camus te je samoubojstvo usporedio s crvom koji mođu rješava problem. Ako pretpostavimo da smo shvatili problem, onda nam se rješenje ćini poprilićno lakim. Tako jasno postavljen problem donosi i lake zakljućke. Ipak, moramo imati na umu da postoje ljudi koji se vjećno pitaju o nekim stvarima, a nikad ne dolaze do nekog

zaključka. Stoga možemo razmišljati o samoubojstvu cijeli život i ne donijeti zaključak je li ono pravo rješenje ili ne. Nikad nismo sigurni hoće li samoubojstvo riješiti problem ili ne. Ali kad se jednom odlučimo za taj korak, povratka više nema. Sve u životu se lako može popraviti i sam život nam daje bezbroj prilika. Samo jedna stvar je nepovratna, a to je život.

U današnje vrijeme, kada smo okruženi problemima sa svih strana, bitno nam je da pronađemo pozitivnu vrijednost, ljubav, sreću, ljepotu te to učinimo smislom života, a ne dati da nas negativno odvuče na svoju stranu. Svaki pojedinac ima svoj smisao života koji ga čini ispunjenijim i sretnim, a na nama je da otkrijemo svoj te da ga na svaki način pokušamo zadržati i ostanemo ispunjeni svojim smislom života, a ne da mu dademo da nas napusti.

7. Zaključak

Filozofija egzistencije bavi se načinima ljudskog postojanja i zato je u središtu njenog proučavanja čovjek, pojedinac, njegova sloboda i samoostvarenje. Osnovno egzistencijalističko raspoloženje je osjećaj otuđenosti, nelagode, stranosti u ovom svijetu. Tema filozofije egzistencije nije bila samo predmet interesa filozofa, nego i mnogih književnika. Tako su u duhu egzistencijalne filozofije napisana mnoga književna djela. Kao pisci književnih djela okušali su se i sami filozofi egzistencijalizma poput Sartrea i Camusa što je rezultiralo književnim djelima poput *Mučnina i Stranac*. Pojam apsurdna prisutan je u filozofiji egzistencije. U djelu *Mit o Sizifu* Camusa je zanimalo kako doživljavamo apsurd i kako se s njime nosimo. Smatrao je da su mnoge stvari u životu bez smisla, ali ipak postoji to nešto što daje smisao našem životu. Gubitak smisla u životu najčešće dovodi do samoubojstva koje se ponekad smatra najlakšim mogućim rješenjem za sve naše probleme. O samoubojstvu se uvijek gledalo na različite načine. Albert Camus je smatrao da se o samoubojstvu uvijek raspravljalo kao o društvenoj pojavi. Svaki čovjek može suditi na dva načina: preko tijela i duha. Sud tijela jednako je važan kao i sud duha. U današnje vrijeme čovjek živi po nekim idealima. Svaki dan izloženi smo nekoj rutini i sve nam se čini poznato. U jednom trenutku može se dogoditi nešto na što nismo navikli i mi jednostavno gubimo svoju iluziju života i odlučujemo se za samoubojstvo. U svijetu lišenom iluzije i osjećaja sigurnosti čovjek se osjeća strancem. Camus se nije mogao složiti s logikom samoubojstva. U želji da otkrije cjelovitu istinu, on teži da što dublje uđe u problematiku života. Camus smatra da sve što umire nema nikakvog smisla. Camus nije shvatio koji je smisao života, ali je postao svjestan njegove apsurdnosti i prihvaća tu apsurdnost umjesto da se zanosi metafizičkim nadama. Čovjek ima dva izbora. Prvi je da odbije život i poćini samoubojstvo, ali čineći to on dopušta apsurd da ga pobijedi. Druga mogućnost je da postane buntovnik konstantno odbacujući spoznavu smrti kao neizbježne. Ali je ipak svjestan da odbacivanjem shvaćanja samoubojstva nećemo iskorijeniti tu naviku iz ljudskoga života. Samoubojstvo uspoređuje s crvom koji možda rješava problem. Nikad nismo sigurni hoće li samoubojstvo riješiti problem ili ne. Ali kad se jednom odlučimo za taj korak, povratka više nema. Sve u životu se lako može popraviti i sam život nam daje bezbroj prilika. Samo jedna stvar je nepovratna, a to je život.

8. Popis literature i izvora

1. Alghieri, Dante, *Pakao*, u: *Božanstvena komedija*, Školska knjiga, Zagreb, 1987
2. Banić -Pajić Erna, *Renesansna filozofija*, u: *Filozofija renesanse* , uredila Erna Banić-Pajić, Hrestomatija filozofije, svezak 3., Školska knjiga, Zagreb, 1996.
3. Camus, Albert, *Mit o Sizifu*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1961.
4. Čačinović Nadežda, *Zašto čitati filozofe*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2009.
5. Hume David, *O samoubojstvu*, u: Božičević Vanda, *Filozofija britanskog empirizma*, Hrestomatija filozofija, svezak 4, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
6. Karl, *Filozofija egzistencije*; Uvod u filozofiju, Prosveta, Beograd, 1967.
7. Johann Wolfgang von Goethe, *Patnje mladog Werthera*, Školska knjiga, Zagreb, 1974
8. Kalin Boris, *Povijesti filozofije s odabranim tekstovima*, Školska knjiga, Zagreb, 1991.
9. Vilim, *Egzistencijalna filozofija*, u: *Obnovljeni život*, Vol.18., No.9-10, studeni 1937.
10. Miličinski Lev, *Suicidalnost*, u: *Psihijatrija*, Tom 2, uredio: Dušan Kecmanović, Medicinska knjiga, Beograd-Zagreb, 1989.
11. Nikić Mijo, *Samoubojstvo, psihodinamika, prevencija i moralno djelovanje*, u: *Obnovljeni život*, časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol.50 No.2. ožujak 1995.
12. Plenković Zlatan, *Namršteno nebo Alberta Camusa*, u: *Crkva u svijetu*, Vol.1, No.4., kolovoz 1966.
13. Senković Željko, *Filozofijska antropologija u psihologijskoj perspektivi Rudija Supeka*, u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Vol.33.No.1-2(65-66), siječanj 2007.
14. Šakić Mateja, *Samoubojstvo kao društveni fenomen*, rasprava iz sociološke perspektive, u: *Amalgam*, časopis studenata sociologije, No.5, svibanj 2011.
15. Drago, *Apsurd i nada Alberta Camusa*, u: *Crkva u svijetu*, Vol.4, No.1, ožujak 1969.
16. Šimundža Drago, *Apsurd i nada Alberta Camusa*, u: *Crkva u svijetu*, Vol.4, No.2, lipanj 1969.